

“YOLDIZ” GAZETESİ VE ABDULLAH TUKAY

İ. A. GIYLECĖV-İ. İ. YOSİPOV

Aktaran: Gözde GÜNGÖR

Özet

“Yoldız” gazetesi, XX. yüzyıl başındaki Tatar kültürünü ve düşünce yapısını yansıtan gazetelerden biridir. Abdullah Tukay’ın eserlerine yer veren ve kimi zaman onun eleştiri oklarına maruz kalan bu gazete aynı zamanda Tukay araştırmaları için de önem arz eder. Bu makalede “Yoldız” gazetesinin Tatar basın hayatında ve Tatar aydınları arasındaki yeri ve Abdullah Tukay’ın bu gazeteyle olan ilişkisi incelenecektir.

Anahtar kelimler: Abdullah Tukay, “Yoldız” gazetesi, Tatar basını.

Yoldız Newspaper and Abdullah Tukay

Abstract

“Yoldız” newspaper was one of the newspaper that reflect the Tatar culture and mindset at the beginning of XX. Century. The newspaper which was published Abdullah Turkey’s Works and sometimes exposed his flak was also great importance for Tukay studies. In this article, “Yoldız” newspaper’s location between the life of Tatar press and Tatar intellectuals and Abdullah Tukay’s relationship between this newspaper were reviewed.

Key words: Abdullah Tukay, “Yoldız” newspaper, Tatar pres.

Tatar süreli yayıncılığında en uzun ömürlü olmuş birkaç gazeteden birisi de *Yoldız* gazetesidir. 15 Ocak 1906’dan başlayıp 21 Haziran 1918’e kadar toplam 1900 sayı çıkarmıştır. Gazetenin yayıncısı ve redaktörü Hâdi Maksudi XX. yüzyıl Tatar eğitimi, kültürü ve Tatar süreli yayıncılık tarihinde iz bırakmış Tatar aydınlarından birisidir.

Yoldız Tatar sosyopolitik yayınlarının tarihinde liberal-burjuvazi gazetesi olarak değerlendirilir, fakat *Yoldız*’da kendi devrinin demokratik düşüncelerinden de derin izler vardır. Gazete A. Tukay, M. Gafuri, G. İbrahimov, G. Kamal, S. Remiyev, Ş. Ehmediyev, H. Dumaviy gibi tanınmış yazarların edebî eserlerine geniş yer verir.

G. Kamal, 16 Eylül 1906’da *Yıldız*’da işe başlar ve burada uzun yıllar sorumlu sekreter olarak çalışır. *Yıldız*’da demokratik eğilimin güçlenmesinde elbette G. Kamal’in büyük etkisi olmuştur.

1907’nin sonbaharında Cayık şehrinden Kazan’a göç edip gelen A. Tukay, G. Kamal ile işte bu *Yıldız*’ın editörlüğünde tanışır. G. Kamal bu hususta şöyle yazar: “Günlerden birinde ufak tefek, üstünde abisinin ceketini giymiş gibi hırpani bir oğlan editörlüğe girdi (*Yıldız* Gazetesi Editörlüğü) ve gazeteleri üstünkörü karıştırmaya başladı. Biraz oturduktan sonra:

- Bizim gazete-dergiler size geliyordur herhâlde? dedi.

- Sizinki hangi gazete?

-*Fikir, Elgasrël-Cedit, Uklar.*

-Siz Uralskiy’den misiniz?

- Evet.

- Öyleyse, ... Abdullah Tukay’ı da çok iyi biliyorsunuzdur?

Çocuk gülümseyerek:

- O, Apuş benim, demesin mi?!

“Hâdi Ağabeyi”nin izinden giden şair, muhtemelen önce bu gazetede işe girmeyi dilemiş olabilir. Ancak 3 Ekim 1907’de Demokratik Gençler’in yayın organı *El-İslah* gazetesi çıkmaya başlayınca o *Yıldız*’ın çevresinde artık görünmez, belki F. Emirhan, S. Remiyev, K. Bekir vb. ile *El-İslah*’ta çalışmaya başlar.

Yine de, A. Tukay’ın *Yıldız*’da 1909-1912 yılları arasında 30 kadar şiiri basılmıştır. (İlk şiiri “Kitap” 3 Ekim 1909 sayısında, son şiiri “Hörmetlë Höseyën Yadkyerë/Saygıdeğer Hüseyin’in Hatırası” 15 Nisan 1912’de yayımlanmıştır.) A. Tukay’ın gazetede ki sosyopolitik makaleleri bir hayli fazla: “Galiesgar Efendi Kamal’ın 10 yıllık Yübilëysë/Galiesgar Kamal’ın 10. Yıl Jübilesi” [*Yıldız* 1910 yıl, 17 Noyabr, No: 613], “Tatarça Teatr/Tatarca Tiyatro” [*Yıldız*, 1909 yıl, 21 Noyabr, No: 413], “Az Ğına Tözetüv/Azıcık Düzelme” [*Yıldız*, 1911 yıl, 30 İyun, No: 703], “Kazan Kitapçıların Reddiyesë Hakkında/Kazan Kitapçıların İtirazına Dair” [*Yıldız*, 1911 yıl, 4 Aralık, No: 763] vb.

Yıldız gazetesinin 17 Nisan 1912 (No: 820) tarihli sayısında şöyle bir bilgi var: “Sefer: A. Tukay 14 Nisanda Samara’ya gitti, oradan uzun süre kalacağı kımız tedavisine geçecek.” Bu türden haberleri gazetede çokça görmek mümkün. Şu hâlde, *Yıldız* gazetesi A. Tukay’ın sadece eserlerini değil aynı zamanda onun yaşamını da daimi surette aydınlatmaya çalışmıştır diyebiliriz.

A. Tukay’ın ölümünü Tatar halkı kendisi için büyük kayıp olarak kabul etmiştir. Tatar süreli yayıncılığı nisan ayının o kederli günlerinde kendisinin sevgili oğlu şair A. Tukay hakkında çok yazmıştır. Bu bakımdan *Yıldız* gazetesi de farklı sayılarını A. Tukay’ın vefatına ayırmıştır: “Merhum Tukay’a Matem”, “Abdullah Tukayev Vefatı”, “Şair Tukayev”. A. Tukay’ın vefatının birinci ölüm yıl dönümü dolayısıyla *Yıldız*’ın 4 Nisan 1914 sayısında “Şair Gabdulla Tukayev’ın Bër Yılı/Şair Abdullah Tukay’ın Bir Yılı” (G. Battal), “Talant Tragediyası/Yeteneğin Trajedisi” (G. İbrahimov), “Gabdulla

TukayĒvi İske TöşĒrĒv/Abdullah Tukay'ı Hatırlamak” (Ş. Ehmediyev), “İkĒ Yıldan Soñ BĒr HĒsap/İki Yıldan Sonra Bir Hesap” (G. Gıysmetiy) gibi makaleler çıkmıştır. Bu makalelerde Tatar halkının sivri dilli, samimi, hüzünlü, coşkulu şairini kutsallaştırması, kendilerinin en sevgili şairi olarak kabul etmesi anlatılmıştır.

Yoldız'ın baş yazarı Hâdi Maksudi gazeteyi hükümetin öfkesini çekmeden yönetmeye çalışmıştır. O, bir Tatar olarak, milletin menfaatlerine uygun düşecek yazıları düzeltip gazeteye yerleştirme yollarını bulur. Mesela, ünlü devrimci H. Yamaşev vefat edince, 15 Nisan 1912 sayısında G. Tukay'ın “HĒrmetlĒ HĒseyin YadkyerĒ/Saygıdeğer Hüseyin'in Hatırası” şiiri ve G. Kamal'in “CĒnaza MerasimĒ/Cenaze Merasimi” isimli makalesini koyar. Onlarda derin bir elem dile getirilir. Aynı zamanda bu sayfada H. Yamaşev'in şahsına yönelik pek olumlu düşüncede olmayan birisinin küçücük bir yazısı verilir. Bu sayede, aynı anda hem H. Yamaşev'in şahsına büyük değer verilir hem de ona pek hayırlı bakmayanların da var olduğu gösterilir. Gazete sanki toplumdaki çeşitli tabakaların fikrini yansıtır gibidir.

Bu bakımdan, liberal-burjuvazi ile demokrasi arasında kaldığı için klasiklerimiz onu zaman zaman da eleştirirler. Edebiyat âlimi İ. Nurullin “Liberal-burjuva *Yoldız* gazetesi, onun muharriri ve naşiri her zaman Tukay'ın keskin dilli satırası için hedef oldu.” diye yazar.

Yalt Yolt dergisinin 15 Nisan 1912'deki 37. sayısının kapağında *Yoldız* gazetesini eleştirmek için yapılmış resim vardır. Bu konuyu A. Tukay kırmız tedavisine gitmeden önce bizzat karikatürçüye teklif etmiştir. Kendi gazetesini Tatar'da yegâne ciddi, güzel gazete olarak gören Hâdi Maksudi her yeni gazete veya dergi çıkışını bir kıskançlıkla, inşallah beni geçmezler endişesiyle karşılar. Diyalogtan (karikatürün altındaki yazıdan) görüldüğu gibi *Yoldız*'ın müşterisi-okuyucusu da onlardan memnun değil, çünkü bu gazete “Zöhel” (bir yerde durmaz, yani rüzgâr nereden eserse, oraya gider), dönüş sırasında da, türlü genişliklerde, tutarlı olmayan bir şekilde, okuyucusundan uzak ve esen rüzgâra göre yazar.

A. Tukay, “Tuhaf Değer mi?” adlı ikinci bir feyletonunda gazeteyi “*Yoldız* isimli ateşböceği.” olarak adlandırır. Onun, “Avıl Cırları/Köy şarkıları” isimli şiirinde aşağıdaki satırlar vardır:

TaņeteçlerĒ kıçkıra-elle taņ ata miken?

Hâdi “yoldız”nı bik maktıy-elle yarata miken?

(Tan eteçleri bağırır, tan atar mı ki?)

Hâdi “*Yoldız*”ı pek över, sever mi ki?)

Bu satırlar *Yoldız*'da kendi kendisini öven, yücelten makalelerin sık sık çıktığına işarettir.

Ancak bunlara bakmaksızın, bu gazetede A. Tukay'ın ondan fazla şiiri basılmıştır. şairin *Yoldız*'da yayımlanan ve gazeteye ithafen yazdığı “KüñĒl *Yoldız*/Gönül Yıldızı” isimli şiiri de vardır. A. Tukay *Yoldız* gazetesinin redaktörü H. Maksudi ile dostça münasebetlerde bulunmuştur. Hatta, H. Maksudi'nin kabri de Yaña Biste mezarlığında A. Tukay'ın kabri ile yanyanadır.

Edebiyat ve edebî tenkit tarihini XX. yüzyıl başındaki sosyal düşünce ve genellikle kültür tarihini inceleyenler *Yoldız*'a müracaat etmeden yapamazlar. Nispeten uzun ömürlü oluşunun yanı sıra sayfalarında zamanın tüm ünlü ediplerinin, A. Tukay, F. Emirhan'ın da katılımları, ünlü yazar ve demokrat Galiesgar Kamal'in sorumlu sekreter sıfatıyla çalışması *Yoldız*'ın gayet önemli bir tarihî kaynak olduğunu gösterir. Çünkü *Yoldız* gazetesi Tatar aydınlarının hem gönül aynası hem kendi fikirlerini aydınlatma meydanı, hem de siyaset arenası olmuştur. *Yalt Yolt*, *Karmak* sayfalarında çeşitli eleştiri oklarına maruz kalsa bile yine de XX. yüzyıl başında Tatar demokratik sosyopolitik edebiyatı, o ana dek görülmemiş şekilde büyümüştür, diyorsak bunda *Yoldız* gazetesinin rolünün, hiç şüphesiz büyük olduğunu dikkate almamız gerekir.

Kaynakça

Dělo Kantsélyarii Kazanskago Vrěmėnnogo Komitěta po dėlam pėçati s přėprovojděniėm Kazanskomu Gubėrnatoru yějėmėšyaçnogo obroza russkių i tatarskių gazět za 1914 god // Nart, F. 420, Op. 1, D. 253, L. 37.

Yalt Yolt, 1912. – No:37, 15 Aprėl.

Yoldız, 1906 – 1914 yılları muhtelif sayılar.

Uklar, 1906. – No:6